

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

K.B. Holwerda, Arnhem

Van Schelfzee tot Sinai (4)

Ex. 18, Jetro – erkenning en wijze raad.

Deze ontmoeting met Jetro zal wel hebben plaatsgevonden nádat Israël was gearriveerd bij de Horeb, 18:5. Dan meldt de schrijver het hier om zo meteen de aaneengesloten beschrijving van de verbondssluiting niet te heven onderbreken. Jetro's adviezen raken ook het dagelijkse reilen en zeilen van Israël. Hij levert een belangrijke bijdrage aan. Het is bovendien duidelijk dat de hulde die hij brengt en de adviezen die hij geeft zijn ingegeven door erkenning van en verwondering over de unieke daden van Jahwè. Dat deze erkenning komt van een priester aan de rand van de openbaring onderstreept slechts de kracht van het eerbetoon. Wéér zijn het de Naam en de daden van Jahwè die dit oproepen! Je hoort de echo van de psalm later: vorsten van verre bieden Hem terwille van Jerusalem hun eerbied, hun geschenken, (Ps. 68:9 nw.ber.).

Een wijze uit het Oosten

De figuren die van buiten Israël iets komen bijdragen aan de luister van God in Zijn volk zijn voor ons wel eens moeilijk. Wat moet je van hen denken? Horen ze er nu bij of niet? Of verkeren ze ergens aan de rand? Gods knecht Melchisedek (Gen. 14) levert dan als dienaar van de Allerhoogste in afglijdend Kanaän nog niet zoveel vragen op. De Midianietische priester Jetro is al wat moeilijker. Evenals Agur de zoon van Jake, zo onbekommerd met ere gemeld in Spr. 30. En niet te vergeten de wijze moeder van Lemuël de koning van Massa (Spr. 31). Het valt op dat de Shrift heel open spreekt van werk en getuigenis van deze mensen aan de rand van de openbaring. Jetro was priester bij een verwant volk (de stam Midian wordt in verband gebracht met Abrahams vrouw Ketura, Gen. 25:1). Een stam die – misschien mede wegens de familiebanden met Mozes? – anders tegenover Israël staat dan de Amalekieten. Pas in Num. 25:16vv krijgt Mozes opdracht van Jahwè, de Midianieten als vijanden te bejegenen. En dat heeft dan een grondige reden! NI. de poging van die kant, Israël te koppelen aan Baäl-Peor

(wellicht i.v.m. de affaire-Bileam). Tót die tijd zijn de betrekkingen blijkbaar 'normaal' geweest. Jetro wordt ook Re'uël genoemd (Ex. 2:18, Num. 2:14), – waarom weten we niet. Vergelijk voor Mozes' schoonfamilie nog Num. 10:29vv en Richt. 1:16. Ze hebben kennelijk in de positie van (welgezinde) 'vreemdelingen binnen de poorten' goede banden met Israël gehad.

De daden des HEREN

zijn het, die Jetro in beweging brengen. Daar gonsde de wereld toentertijd blijkbaar van: die God die het opnam voor Zijn volk, die zèlf afrekende met vijanden en de weg baande. Aanleiding voor Jetro was kennelijk dat hij Sippora met haar beide zoons terug wilde brengen bij Mozes. Waarschijnlijk had Mozes zijn gezin tijdens de Egyptische crisis laten uitwijken naar haar thuisland. Het lijkt me wat erg 'eigentijds' de opmerking „nadat deze haar had weggezonden” te interpreteren als zou Mozes van zijn vrouw af gewild hebben! We krijgen immers geen enkele aanwijzing dat er in dát opzicht problemen waren. In de namen van de zoons wordt een beeld opgeroepen van alles wat de HERE met Mozes gedaan had: de ontsnapping ruim 40 jaar geleden, en de roeping als een man die zich allang bij zijn vreemdelingen-status in Midian had neergelegd. De ontmoeting wordt wèl van tevoren aangekondigd, vss 5-6. Misschien een veiligheidsmaatregel na Amalek? De ontmoeting is zoals die hoort te zijn. In onze ogen is het wel erg een zaak tussen de twee mannen, terwijl het toch om gezinshereniging ging. De schrijver is echter bezig met Jetro's reactie op wat de HERE gedaan heeft. Vs. 8 geeft heel helder weer hoe Mozes verslag deed van Gods redding uit Egypte. En ook sinds de uittocht. Opnieuw is duidelijk dat Jetro niet alleen onder de indruk is, maar zich over Gods daden verheugt. Zodoende krijgen we hier een onverdacht getuige, die God heel duidelijk prijst. Misschien niet als de enige God, maar dan toch wel als de God die groter is dan alle goden, vgl. 15:11. Jetro gaat dus niet

zo ver als Naäman later, 2 Kon. 5:15, maar hij belijdt de HERE wel, en brengt Hem ook hulde. Zie de offers in vs. 12 en de bijbehorende offermaaltijd. Blijkbaar heeft niemand moeilijk gedaan over de vraag of dat wel kon: iemand die toch tenminste óók andere goden erkende, of diens hulde aan Jahwè wel welkom was! Het is de ruime en nodigende houding die de Bijbel zo vaak aanneemt ten opzichte van mensen, die echt onder de indruk zijn van de HERE, en op zoek naar Zijn waarheid.

...en goede raad

Heel beeldend tekent de schrijver nu de situatie van Mozes en het volk, waarin Jetro een belangrijke verbetering aanbrengt. Alle mensen met een 'zaak' komen tot hem; niemand

33e jaargang - nr. 17.
14 augustus 1989

In dit nummer

- 293 K.B. Holwerda
Van Schelfzee tot Sinai (4)
- 295 H. de Jong
Over de wetenschappelijkheid van de theologie
- 297 H. Algra
Groeten uit Groet
- 298 W.G. Rietkerk
Is er een derde weg? (4)
- 301 Margreet Maljers-Kroes
Tussen kerk en keuken
- 302 D. Holwerda
Elkander onderdanig (2)
- 304 F.P. Vink
Dingen van VADER aan VADER laten... (2)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v. Geref.
Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

f 55,- per jaar of f 30,- per half jaar.
Voor studenten f 44,- per jaar.
Buitenland f 79,- per jaar of f 99,- per luchtpost. Bij vooruitbetaling te voldoen.

Advertenties

Tarief: 50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.
postbus 208, 3770 AE Barneveld, tel. 03420-13080. Fax 92619.

Druk

"Steenbergen", Zeist.

vindt ooit zijn eigen zaak onbelangrijk. Ieder gaat naar het hoogste kantoor: om God te vragen! Het is niet aan te nemen dat de stam van Jacob, uitgegroeid tot een volk in Egypte, geen stelsel van familiaal en burgerlijk recht heeft gekend. Die zullen wel ontwikkeld zijn uit wat de HERE aan de vaders had bevolen sámen met wat sinds Mesopotamië in de familie, later de stam, nóg later het volk opgeld had gedaan. Mozes werd nu geraadpleegd omdat zijn positie als man Gods algemeen erkend was. Hij verkeerde met God. Hij maakte ook tot dusver instellingen van God (principes, denk aan hfdst. 16) en daarop gegronde wetten (onderwijzingen) bekend. Logisch dat ieder zich tot hem wendt, en dat Mozes zich aan deze claim niet durft onttrekken! De raad van Jetro, die kennelijk het één en ander aan ervaring had vanuit Midianieten en Kenieten, is bij uitstek praktisch. Bovendien is hij ervan overtuigd dat het opvolgen van zijn raad betekenen zal dat de HERE Mozes (nog meer) helpt! In deze oplossing blijft Mozes man Gods, hoogste rechter namens Jahwè, vertegenwoordiger van het volk bij God, en wet- en regelgever namens de HERE. Kleinere en lagere zaken moeten behartigd door flinke mannen, die godvrezend zijn, betrouwbaar en niet toegankelijk voor omkoperij. Deze vereisten hebben zowel verbinding met de rechtstelsels van Mesopotamië van toen als met die voor ambtsdragers in de latere kerk! Het is een stelsel met oplopende verantwoordelijkheden. De meeste zaken moeten deze rechters zelf afkunnen, desnoods via een 'hoger beroep'. Alleen de werkelijk grote zaken bereiken Mozes dan – wellicht die zaken waarover de HERE ook inderdaad geraadpleegd moet worden.

Indien gij dit doet en God het u gebiedt...

Met dit bijna laconieke zinnetje laat Jetro aan één kant uitkomen dat hij ervan overtuigd is dat de HERE het met zijn raad eens zal zijn. Anderzijds stelt hij die ook afhankelijk van Góds bevel. Hij beseft dat van dit grote volk de wetgever alléén die geduchte God is, aan wie het moge behagen zijn ervaren bijdrage te ijken!

Dit blijkt een hele verbetering, en dat op een punt dat – voor alle betrokkenen voelbaar – een probleem aan het worden was. De herhaling, vs. 24 vv, met minieme verschillen in de gebruikte woorden, wordt door een Semiet niet als saai of vermoeiend ervaren, maar juist als onderstreping en inscherping.

Het is aan te nemen dat de aange-stelde lekenrechters ook fungeerden als officieren in de strijd. Dit gezien de aantallen mensen waarvoor ze

verantwoordelijk waren. We moeten van Israël niet aannemen dat in ambtelijke functies strikt gescheiden werd tussen recht, geloof, burgerlijke en militaire zaken.

Zo zien we hier dat het raadplegen van de erkende man Gods (vgl. ook 1 Sam. 9:9) een belangrijke aanvulling krijgt. Met het nuchtere doel dat Mozes het volk kan houden. En dat de mensen vanwege de efficiënte aanpak van het recht tevreden gesteld worden. Niets was blijkbaar ook toen al fnuikender voor de tevredenheid dan wachten...!

We moeten er bij het nadenken over de geboden van God nuchter rekening mee houden, dat de HERE allerlei praktische wijsheid, die van oude tijden was vergaard of gebleven, aan Israël heeft laten doorgeven, en opgenomen in Zijn onderwijs. Echter, het is dan wel door een deskundige van buiten dat Israël van deze wijsheid verwerft. Maar het mooie is dat de man zijn raad geeft als iemand, die van Gods daden werkelijk onder de indruk is!

De HERE houdt Zijn volk bescheiden door de wijsheid van elders die Hij bijna achteloos aan Israël beschikbaar stelt. Maar het is wél wijsheid, ingebracht door de erkenning van Zijn grote daden!

H. de Jong

Over de wetenschappelijkheid van de theologie

Openingswoord bij het begin van de TSB-kursus 1988-1989

Ons instituutje van de Theologische Studie-Begeleiding is in het rapport van de Verkenningcommissie Godgeleerdheid niet ge'screened' geworden. Hoe zou het oordeel over ons uitgevallen zijn, indien dat wel het geval was, zo heb ik me de afgelopen tijd afgevraagd. Ik denk dat wij uit wetenschappelijk oogpunt geen hoge ogen zouden hebben gegoooid. Is dat iets om van wakker te liggen?

Op de achtergrond van het nu ontbrandende gesprek over de kwaliteit van het theologische onderwijs in Nederland staat natuurlijk het oude probleem of theologie überhaupt wel wetenschap is. Velen zeggen van niet. Het lijkt me nu een verleiding voor de door het genoemde rapport geïnkrimineerde opleidingen om deze vluchtweg in te rennen en met veel aplomb te beweren dat de commissie zo dom is geweest om appels met peren te vergelijken en dat de theologie eigenlijk met niets vergeleken kan worden. Dat zou dan de zoveelste mystificatie van de theologie zijn. Echter, als zij er niet tegen zou kunnen om met behulp van algemene normen op haar waarde getoetst te worden, dan zou men van de theologie op z'n minst mogen vragen dat ze zich uit de academische wereld terugtrekt en zich in het kader van de beroepsopleidingen voegt.

Ik zou dat een groot verlies vinden. We moeten in de theologie de pretentie van wetenschappelijkheid niet laten vallen. Hoe genuanceerd die wetenschappelijkheid ook gehanteerd moet worden, het zou verkeerd zijn daar geheel van af te zien. Iets anders is dat het wetenschappelijk gehalte van de theologie vandaag de dag in toenemende mate een zaak van **methode** begint te worden. Niet zozeer *wat* men bedenkt, maar *hoe* men het bedenkt, is dan nog belangrijk. En dat 'hoe' wordt dan bovendien nog afgemeten naar het bijkomstige: of er wel voldoende literatuur verwerkt is en of de redeneergang wel opgezet is volgens overzichtelijke schema's als 1.1.1., 1.2.1., 1.2.2., enzovoorts. Waar blijft eigenlijk het zelfstandig nadenken over de dingen? Inderdaad met verwerking van zoveel mogelijk gegevens, maar toch zo dat je merkt: hier is de zelfstandig onderzoekende geest aan het werk. Het komt vaak voor dat ik een theologisch boek lezend bij mezelf denk: daar en daar zo ik nu graag eens over door willen praten,

maar dat kan niet want de auteur glijdt daar achteloos overheen. Dus precies daar waar het echt theologisch begint te worden, valt het stil en zijn alleen de hulpwetenschappen waarvan de theologie zich bedient aan het woord. Theologie is vooral een denkwetenschap, een nadenken – systematisch, ja, maar een absoluut vereiste is dat niet – over wat God over Zichzelf te weten gegeven heeft. Ik durf niet beoordelen of de genoemde commissie naar deze hoge en tegelijk normale opvatting van theologie de bestaande opleidingen heeft onderzocht, maar nu de vraag naar de wetenschappelijkheid van de theologie weer op het tapijt verschijnt, wil ik de gelegenheid aangrijpen om die theologie aan deze eigenlijke wetenschappelijkheid te herinneren.

Ik ga nog even door op dat eigenlijke van de theologie. De mens is door zijn Schepper in een drievoudige relatie gesteld. In de eerste plaats staat hij **onder** God, in de tweede plaats staat hij **naast** zijn naaste en ten derde is hij **boven** de dieren en de dingen gezet. Nu is wetenschap bedrijven een vorm van gezagsoefening van de mens over de werkelijkheid. Daarom lukt wetenschap het beste wanneer het over de dieren en de dingen gaat, wordt het moeilijker ten aanzien van de mensen en is het recht hachelijk waar het de Here God betreft. Puchinger leerde ons in zijn Polemios-periode de waardevolle uitspraak van de Leidse theoloog Franciscus Junius: De Deo etiam verum dicere periculosum, dat is: Over God de waarheid te zeggen is zelfs nog gevaarlijk. Deze uitspraak stelt de hachelijkheid van de theologie als wetenschap goed in het licht, maar houdt tegelijk aan het 'verum dicere' van de theologie toch vast. En het kan niet anders, dit 'verum dicere', dit spreken van de waarheid, houdt een pretentie van wetenschappelijkheid in. De wetenschap wil dat immers ook, zij zoekt naar de waarheid. Ook wanneer de Heiland zegt dat Hij in de wereld gekomen is om aan de waarheid getuigenis te geven (vgl. Joh. 18:37), kunnen wij er niet omheen hierin een pretentie te beluisteren waaraan niemand zich kan onttrekken. Ook de wetenschapper niet, al het cynische gevraag van een Pilatus ten spijt. Zeker, Christus' uitspraak doet een appel op het geloof van de mens en dat betekent dat het verband met de wetenschap tamelijk ver verwijderd

is. Wetenschap staat immers zeker niet, zoals het geloof, in het centrum van het mens-zijn. Toch is het heilloos die twee, geloof en wetenschap, geheel van elkaar los te maken. Scheiding tussen geloof en wetenschap kan bepaald niet als het ei van Columbus worden begroet. Het lijkt aantrekkelijk, je bent van veel 'gezeur' af, maar zo eenvoudig ligt het toch niet.

Maar, zal iemand zeggen, je eigen definities keren zich tegen je bewering. Want je zegt dat wetenschappelijk bezig zijn een vorm van gezagsoefening van de mens over de werkelijkheid is. Nu dan, het is toch pure waanzin dat een mens gezag zou uitoefenen over God? Theologie betekent letterlijk 'leer over God'. Dat maakt dan volgens je eigen omschrijving die theologie als wetenschap onmogelijk. Ik erken gaarne dat precies hierin het hachelijke van de theologie als wetenschap gelegen is. Toch mogen wij niet aan de geweldige werkelijkheid van het **verbond** voorbijzien. In het verbond geeft de Almachtige ons een soort 'greep' op Zichzelf. Hij spreekt zijn beloften en zegt: daar mag je Mij aan houden. Zelfs nodigt Hij ons uit om Hem te beproeven (vgl. Mal. 3:10). Ik weet wel dat wij met die uitnodiging een geheel verkeerde kant op kunnen gaan. Inderdaad moet „Massa ons ten afschrik wezen“, zoals de Oude Berijming van Psalm 95 ons vermaant. (Massa betekent 'op-de-proef-stelling'.) Maar toch: „Beproeft Mij daarmede...“ – daarin is de weg van zoiets als de verifikatie en de falsifikatie voor ons opengesteld. De taalvelden van de bijbel en de wetenschap haken hier in elkaar en daarop grond ik mijn pogen die twee bij elkaar te houden. Woorden als 'verifikatie' en 'falsifikatie' zijn woorden die naar het laboratorium rijken, maar we doen niet goed ze daaraan af te staan. Dan zouden we meewerken aan de kolossale fout de wetenschap al maar dingelijker te maken. Heel algemeen gesproken wordt al met zorg een tendens naar ver-bèta-isering van de wetenschap opgemerkt. Men pleit daartegenover terecht voor het vasthouden van het verband met de humaniora (de studies die iemand tot mens maken). Zou het niet nog heilzamer zijn om de plaats van de theologie in het wetenschapspakket krachtiger dan tot dusverre te onderbouwen? Daarom doe ik ook al terwille van de

menselijkheid van de wetenschap een goed woordje voor het wetenschappelijk karakter van de theologie. Het kan voor de hele wetenschap geen kwaad eraan herinnerd te worden dat de menselijke beheersing van de werkelijkheid haar grenzen kent.

Wetenschap dus, de theologie. En dat betreft dan niet alleen de hulpwetenschappen waarvan zij gebruik maakt: de linguïstiek, de psychologie, de sociologie, enzovoorts, nee, bij theologie wil ik blijven denken aan het meest eigenlijke van wat zij bedoelt te zijn: leer over God. Over God, voorzover Hij Zichzelf aan ons te kennen geeft, het allermeest in Zijn Woord. Deze volle theologie wil ik voor wetenschap houden. Wie de twee, geloof en wetenschap, van elkaar scheidt, zie ik lijden aan het euvel van het **docetisme**, een dwaalleer die ontkent dat het Woord echt

vlees geworden is. Praktisch gesproken zal zo iemand zich ook meer thuis voelen in de evangelische kerk, voor welke geloof iets totaal anders is dan wetenschap. Gereformeerd is het echter om met artikel 2 van de NGB te belijden: „Wij kennen God door twee middelen. Ten eerste door de schepping, onderhouding en regering van de hele wereld. Want deze is voor onze ogen als een prachtig boek, waarin alle schepselen, groot en klein, de letters zijn die ons te aanschouwen geven wat van God niet gezien kan worden, namelijk zijn eeuwige kracht en goddelijkheid, zoals de apostel Paulus zegt in Romeinen 1:20. Dit alles is voldoende om de mensen te overtuigen en hun elke verontschuldiging te ontnemen. Ten tweede maakt Hij Zichzelf nog duidelijker en volkomener aan ons bekend door zijn heilig en goddelijk Woord, namelijk voorzover dat voor ons in dit leven nodig

is tot zijn eer en tot behoud van de zijnen.” Eigenlijk houdt dit belijdenis-artikel alle wetenschappen, de theologie inkluis, bij elkaar en zet ze in het ene kader van het **VERBOND**. Althans, dit bijkomende nut werpt dit belijden af.

Moge het rapport van de Verkeningscommissie voor ons een aansporing zijn om over de wetenschappelijke kwaliteit van ons theologisch bezig zijn te waken. Niet om ons voor een menselijk tribunaal waar te maken of om ongehinderd maatschappelijke controleposten te kunnen passeren (dat is hier ons pakkie-an niet), maar om zo algemeen-geldig mogelijk te getuigen van de waarheid die in Christus is.

Pastorale Notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

In memoriam br. Cees Hess (1908-1988)

In het verre Nieuw Zeeland werden we opgeschrikt door het doodsbericht van br. Cees Hess. Half Rotterdam heeft hem gekend. Hoevelen uit gereformeerde kring heeft hij niet uitgedragen naar Crooswijk, Oud Kralingen, Hofwijk, de Zuiderbegraafplaats. Broeder Cees Hess was begrafenisondernemer bij de gratie van God de Vader en de opgestane Heer Jezus Christus. Zijn begrafenissen hadden stijl. Nooit ging hij zich te buiten aan plechtige frasen. Bij het uitdragen van de kist zei hij niet: „Wilt u zich nu verheffen van uw zetels” (vorige week nog gehoord!), maar gewoon:

„Wilt u nu opstaan”. En bij het verlaten van het graf geen gewichtigdoenerij met wratten en puisten, maar gewoon: „Wilt u mij nu maar weer volgen”? Hij was dienaar en geen opgeprikte kraai. Voor mij had hij aan het begin van de begrafenis een knipoog, alsof hij zeggen wilde: „Het zal waarachtig wel gaan”. Dat was de bemoediging van het geloof, zelfs al waren de omstandigheden nog zo triest: „Nu zullen we de duivel en de dood weer eens voor schut zetten”. Want zo ervoer hij een begrafenis. Als een stuk overwinning, als zaaien in hope. En hij en ik, we mochten van die verwinning samen dienen zijn.

Wat heb ik hem blij mogen maken met een preek over 1 Kor. 15:29: Wat zullen anders zij doen, die zich voor de doden laten dopen? Indien er in het geheel geen doden worden opgewekt, waarom laten zij zich nog voor hen dopen?

De titel van de preek was: Hoe zin-nig is de moeilijke dienst van de begrafenisondernemer dank zij de opstanding van Christus. Ik volgde toen de exegese van prof. J. v. Bruggen, 'Het lezen van de Bijbel', bl. 43-54. Het werkwoord: jezelf laten dopen heeft in 1 Kor. 15:29 profane betekenis: „jezelf veel moeite geven voor” en slaat op de dienst van de begrafenisondernemer. Paulus vraagt nu: Wat heeft het voor zin je zo druk te maken voor de doden, als ze toch niet opgewekt worden? Dat is negatief gesteld. Positief bedoelt hij: Maar nu Christus is opgewekt, nu heeft die moeizame arbeid zoveel zin. En zo is het. Denk aan de in-spanning van Abraham voor 'zijn dode'. En aan die van Israël voor het gebeente van Jozua, Jozef, Eleazar (Jozua 24). Denk ook aan de zorg

van Nicodemus, Josef van Arimathea en de vrouwen voor de begrafenis van de Here Jezus.

Zo heeft broeder Cees Hess zijn bediening gezien. Daarom bedankte hij er stichtelijk voor de kist (omgeven met dennetakken) boven de aarde te laten staan. „Dat is geen begraven”, zei hij. Hij was er trots op dat hij zich daarvoor nooit had laten lenen, ondanks de pressie van sommige cliënten. Het zaad moest in de aarde en dan was er hoop. Door de opstanding van Christus.

Ik zie broeder Hess nog de kerk uitstappen na de preek over 1 Kor. 15. Op de manier van: „Zo, nu weten we weer eens hoe belangrijk mijn dienst is”. En daar was nu niets parmantigs bij. Ik heb geen begrafenisdienaar gekend die zich zo bescheiden op de achtergrond hield. Hij was dienaar. Maar hij was het bijna ambtelijk.

En als we tijdens het soms langdurige condoleren nog even samen konden praten, kreeg ik vaak nog een grap te horen. Dat was geen gebrek aan piëteit. Hij had zo'n gevoelig hart! Eerder klonk er een stuk opluchting in door: het was weer goed geweest! En een stuk spot ook op de duivel en de 'dooie dood' (zoals hij zich verachtelijk uitdrukte). Om het te zeggen met woorden van Luther: Broeder Hess begroef zijn doden tot lof en eer van het vrolijke geloofsartikel van de opstanding der doden en het eeuwige leven. Wat een troost nu hij zelf uitgedragen werd.

H. Algra, Den Helder

Groeten uit Groet

Daar waar het vlakke land achter de Hondsbossche Zeewering plaats maakt voor het brede duingebied van Schoorl ligt het dorpje Groet. Verscholen achter de bomen – aan de rand van de duinen – staat een witte tent. Hier worden in de zomer activiteiten georganiseerd op het gebied van evangelisatie en recreatie.

Kampkrant

De Kampkrant (die in een grote oplage op de campings verspreid is) legt de bedoeling van deze activiteiten uit. „De Witte tent is een tent waar een groep van ongeveer 8 jonge mensen bezig is om u (de campinggasten) te vertellen over Jezus, Wie Hij is en wat Hij kan en wil betekenen voor u en jou persoonlijk. Verder zijn we ook op recreatief terrein actief, zoals u kunt zien in het weekprogramma”. Het team wisselt gedurende de periode. Uiteraard zijn maar weinig mensen in de gelegenheid om zich gedurende de hele zomerperiode vrij te maken voor dit werk. Toen we een kijkje bij de tent namen troffen we er 8 jonge mensen uit heel Nederland aan: Inge uit Amsterdam, Rik uit Heerhugowaard, Marlies en Mark uit Soest, Elselien en Eline uit Gorkum, Klaas-Jan uit Sleenwijk en Otto uit Den Helder. Ze zijn uit verschillende kerken afkomstig en hebben ook allemaal een andere beroepsopleiding gevolgd.

Programma

In de Kampkrant staat het weekprogramma vermeld. 's Morgens is er kinderclub. Er wordt gezongen, een verhaal uit de bijbel wordt verteld en tenslotte volgt een 'verwerking' van dat verhaal (vaak in de vorm van een knutselen). Voor de kinderen van 10 t/m 12 jaar is er af en toe een aparte verwerking in de vorm van vragen over het onderwerp. Drie dagen in de week is er 's middags tienerclub. De bedoeling is hetzelfde als bij de kinderclub, maar de jongeren in deze leeftijd vragen om een andere benadering waarbij het gesprek een belangrijk element vormt. Iedere avond is er om 8 uur een avondsluiting. Dat klinkt misschien vreemd, maar de ervaring uit voorgaande jaren leerde dat een late avondsluiting vaak verstoord werd door luidruchtig gedrag van bezoekers. Die sluitingen trekken vaak mensen met een kerkelijke achtergrond. De leiding is in handen van

één van de teamleden. Na de avondsluiting volgt het avondprogramma met bv. volleybal, een toneelstuk, een barbecue, het optreden van een muzikant. Verder vermeldt het programma nog activiteiten als een speurtocht, schatgraven, en spelen voor de jeugd. Opvallend is het volksdansen op de campings, bedoeld „om te laten zien wie we zijn en dat we echt heel gewoon zijn” (aldus een leidster).

Organisatie

Bij zo'n kampweek komt heel wat aan organisatie kijken. Dankzij de IKES (Interkerkelijke Evangelisatie Schoorl) behoeven de teamleden niet zelf zorg te dragen voor allerlei materiële voorzieningen die tijdens deze weken nodig zijn. Tent, woonwagen, materiaal, elektriciteit: het is allemaal aanwezig. Daarnaast vraagt uiteraard het uitwerken van het programma nogal wat voorbereidend werd. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met de IKES. Tijdens de kampweken zelf is een teamlid als hoofdleid(st)er aangesteld. De eerste weken van de zomer was dat Inge uit Amsterdam. Reden om haar een aantal vragen te stellen.

Tieners

Het meest benieuwd ben ik naar de tienerclubs. Want liggen jongeren niet liever op het strand en zitten ze 's avonds niet liever in één van de vele disco's in de omgeving? Inge merkt op dat een groep jongeren hier al jaar-in, jaar-uit komt. Deze clubs worden maar weinig bezocht door jongeren met een kerkelijke achtergrond; de meeste bezoekers hebben nog nooit een kerk van binnen gezien. Een aantal van hen heeft vroeger wel de kinderclubs van de 'Witte Tent' bezocht. Ze zijn dus een beetje 'kind aan huis'. Ik stel Inge de vraag waar ze dan op af komen. Immers: zodra je over de bijbel begint, zullen ze wel weer vertrokken zijn...". Het blijkt dat veel jongeren elkaar corrigeren en stimuleren om toch te blijven. Vooral de sfeer is erg belangrijk: een spelletje, muziek maken, een gesprek. 's Avonds laat (na het avondprogramma) ontstaan vaak onverwachte ontmoetingen. De jongeren hebben veel vragen over onderwerpen zoals oorlog en vrede, over de zin van het leven, maar ook over de persoonlijke levensstijl. De thema's die behandeld worden sluiten op

deze vragen aan: wat is geluk en wat is ongeluk en wat zegt de bijbel hierover? Wie is Jezus? Wat is eerlijkheid?

Tegenstand

In voorgaande jaren heeft het team verscheidene malen te maken gehad met tegenstand. Dat gebeurde in de vorm van het opzettelijk vernielen van materialen. Veel nadrukkelijker was echter de geestelijke tegenstand. Zo werden er occulte teksten op de tafels geschreven en spiritistische 'spelletjes' in de buurt van de tent gedaan. Door dit gedrag werd de leiding (soms letterlijk en figuurlijk) uit de tent gelokt. Toch constateert Inge dat diezelfde jongeren ook nu weer aanwezig zijn en dat hun houding veranderd lijkt.

Vragen van volwassenen

Terwijl we met elkaar aan het praten zijn komt er een echtpaar aangelopen: leuke band, of die hier misschien geplakt kan worden. Tijdens het plakken komt vanzelf de vraag boven „waarom die tent hier staat”. Een passerende grijzende heer heeft bezwaren tegen deze vorm van evangelisatie. „Jullie lokken met allerlei leuke spelletjes mensen naar jullie toe en ondertussen willen jullie mensen ompraten!” Een stevig gesprek volgt. Maar het is weer een gesprek. Tenslotte uit de heer met een schouderklop zijn waardering voor de manier waarop Inge haar standpunt verwoord heeft...

Geloof hou je niet voor jezelf

Tenslotte een vraag aan Inge waarom ze een deel van haar vakantie besteedt aan dit werk. „Ik vind het contact met jongeren belangrijk. Veel jongeren hebben weinig contacten; eigenlijk hebben ze maar weinig mogelijkheden om eens echt te praten. Daarnaast is er het geloof: in de persoonlijke relatie tot God ervaar ik iets heel speciaals. Ik gun het iedereen, het leven met Jezus. Ik hoop dat we daar dan ook iets van uitstralen. Geloof, dat hou je niet voor jezelf...”

W.G. Rietkerk, Utrecht

Is er een derde weg? (4)

IV Hoe springt de vonk over?

Dit leidt mij tenslotte naar mijn laatste punt dat een praktisch en hoogst aktueel punt is voor ieder christen en voor iedere predikant nl. hoe springt die vonk over?

Hoe word ik in mijn kontakt met woorden van vele honderden jaren oud nu zó aangesproken dat ik ook in de 20e eeuw in Gods heilswerk betrokken word?

Hoe kan dat? Hoe gebeurt dat? Is er een aanknopingspunt. U ziet ik knoop hier na het exegetisch intermezzo van het 3e punt weer aan bij het betoog van Thielicke in mijn 2e punt over de cartesische en niet-cartesische theologie en de noodzaak van de 3e weg. Ik had dit evangelisch intermezzo in mijn 3e punt nodig om uit de aard van de bijbelse geschiedbeschrijving te laten zien dat de schrift is aangelegd op de ontmoeting [...] is geschreven met het oog op de boodschap, zich inspannend om de betekenis te laten zien van wat God daar en toen gedaan heeft voor iedere tijd. Dit uniek karakter van de Schrift past precies bij haar doel en werking.

„Alleen wie in de waarheid is...” Want de bedoeling van de Schrift en de werking die aan haar gegeven wordt door de Heilige Geest is om ons zoals Paulus zegt „over te zetten uit de macht der duisternis in het koninkrijk van de Zoon van Zijn Liefde (in wie wij de verlossing hebben, de vergeving der zonde. Col. 1:13/14) Helmut Thielicke neemt dan ook als uitgangspunt voor zijn beschrijving van de 3e weg tegenover die andere 2 wegen het woord van de Here Jezus in Joh. 18:37: „een ieder die uit de waarheid is hoort naar mijn stem.” Hij neemt dat woord als kernwoord tegenover een theologie die wel over 'zijn' spreekt – maar de waarheid verloor en t.o. een theologie die wel over de 'waarheid' spreekt – maar het 'zijn' in die waarheid uit het oog verliest! Alleen wie in de waarheid is hoort mijn stem, zegt Jezus. Hij zegt het tegen Pilatus die hem had gevraagd wie Hij is – maar die geen enkel van Jezus antwoorden echter begreep en alleen maar zijn schouders ophaalde „Wat is waarheid?” Wat waarheid is, zegt Jezus dan tot slot, verstaat alleen hij of zij die in de waarheid is.

Drie punten voor een derde weg
Het is duidelijk dat hier een grote nadruk komt te liggen op drie dingen nl.

1e de noodzaak van de wedergeboorte.

2e aanknopingspunt is aangrijpingspunt.

3e de nadruk op het karakter van de Schrift als scheppend Woord.

Die drie punten zijn wezenlijk van het afbakenen in deze 3e weg en Thielicke verstaat de kunst om dat 1e deel wedergeboorte zó te beschrijven dat ik niet dat beklemd gevoel krijg dat het woord wedergeboorte in de geref. traditie vragen gekregen heeft.

1. Opgenomen worden in het 'verhaal'

Zijn in de waarheid betekent méér dan een inzicht. Het betekent een mij opgenomen weten in Gods heilsplan. Zijn verbondsgeschiedenis – of ook zo u wilt in Gods 'verhaal'. De waarheid waar de Heer Jezus hier over spreekt is niet een stelling, een dogma, een leerinhoud, het is de werkelijkheid van Gods heilswerk in Christus waarin ik word opgenomen, en pas als ik daarin ben, ga ik ook verstaan waar ik beland ben. Hier nu ligt het antwoord op de vraag hoe de vonk overspringt, en op wat voor wijze ik de stem van de Goede Herder in het heden hoor. Dat is alleen mogelijk als wij zelf in de waarheid overgezet zijn: levend ons opgenomen weten in het heilswerk van God en hoe wij daarin komen? Dat is de vraag van Nicodemus: Hoe kan dat gebeuren? Het antwoord van Jezus zelf op de vraag verklaart het wonder van de wedergeboorte niet. Het wijst wel de weg waarlangs het dank zij de werking van Gods Geest plaatsvindt nl. door helemaal buiten mij te letten op wat God in de geschiedenis voor ons gedaan heeft. Zoals Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft en Israël alleen door óp te zien tot de slang in het gezegend werk van God zelf werd opgenomen, zo worden wij wedergeboren, niet door de blik naar binnen te richten maar door buiten ons te zien op wat God in het Kruis van Christus voor ons gedaan heeft.

Michael Ende's oneindige verhaal

Dan gebeurt op ondoordringelijke wijze wat Michael Ende in een kinderboek beschrijft. Het boek heet 'Het oneindige verhaal' en de hoofdpersoon heet Bastiaan Balthazar Boecks. Hij steelt heimelijk een oud boek uit het stoffige winkeltje van meneer Koriander. Als hij op een rustige zolder het boek begint te lezen, merkt hij halverwege de lezing van het verhaal dat hij er zelf in voorkomt. Ja sterker nog, op aanwijzing van de hoofdpersoon stapt hij in het verhaal van het boek binnen en begint daar aan een nog spannender avontuur.

Dr. Henry van der Goot heeft er terecht voor gepleit in het boekje 'Onbevungen verstaan', dat de kern van de bijbel eigenlijk niet dit is dat het ons verhalen vertelt, maar dat de bijbel **het verhaal is** van God en Zijn Werk waarin wij allemaal voorkomen. Christen worden betekent niet slechts dat wij een waarheid doorgeven die wij zelf ook overgeleverd hebben gekregen, ook niet dat wij uit het verhaal dat tot ons modern bewustzijn laten doordringen wat ons aanspreekt, neen het betekent door het verhaal van God overwonnen worden – mij erin opgenomen weten. Het diepste geheim van ons geloof, zegt Paulus in 1 Kor. 8 is niet dit dat wij God kennen, het is dit, dat wij door Hem gekend zijn. Die overzetting, uit de macht van de duisternis in het Koninkrijk van de Zoon n.l. is werk van Gods Geest. Dat is de wending van de wedergeboorte die ontstaan is om de Schrift te verstaan.

2. Aangrijpingspunt i.p.v. aanknopingspunt

Die gave kunnen wij niemand geven. Wij kunnen wel als een vroedvrouw bij die geboorte ter zijde staan en hindernissen wegnemen als die geboorte tegenhouden. Dat is dan ook de bescheiden taak van de apologetiek en de zin wellicht van deze lezing. Barrières wegbreken die de kennis van God tegenhouden om dan mensen zelf in relatie te brengen met dit levende Woord dat ons in Gods geschiedenis overzet en ons aangrijpt van Schepping tot Herschepping". Eenmaal binnen – en dat is eindeloos veel dieper dan ik hier zo zeg – het betekent van nu aan mijn diepste zin zijn en overgang vinden in Christus en de gemeenschap aan Zijn lijden en de Kracht van Zijn opstanding – eenmaal in die waarheid staande hou ik Zijn stem! Terecht benadrukt Thielicke dat het Woord van God niet vriendelijk aanknoopt bij potenties die er in ons sluimeren, maar ons aangrijpt waar het kan. Bij ieder weer op een ander punt.

3. Scheppend woord

Het derde wat dan ook wezenlijk hoort bij de beschrijving van deze 3e weg is de visie op Gods Woord als **scheppend woord**. De moderne theologie maakt geloven tot een zaak van verstaan, van begrijpen en zoekt naar een verband of samenstemming tussen mijn zelfverstaan hier en wat toen gebeurde dáár. Het Woord van God wordt dan gedegradeerd, versmald tot 'Deute-Wort', een woord dat ons iets duidt, iets uitlegt, dat verklaart en dat doet het

ook, maar het is niet de diepste werking van het Woord. Haar diepste werking is dat het een scheppend Woord is dat de mogelijkheid om het te begrijpen zelf verwerkt – die mogelijkheid is een deel van het nieuwe mens-zijn dat mij ten deel valt als ik door het evangeliewoord opnieuw geboren ben.

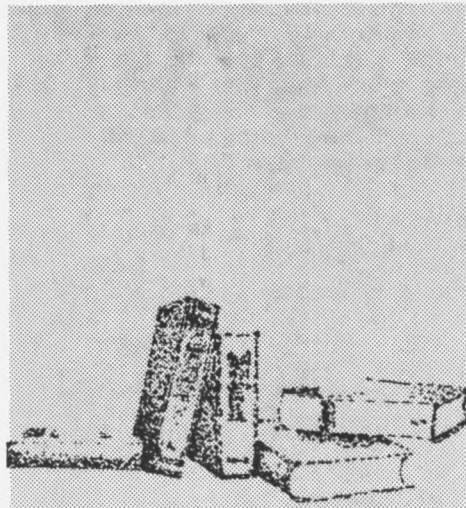
Dat is een werk van de Geest. De Heilige Geest verzegelt aan ons door het Woord wat God ons in liefde bereid heeft in Christus en diezelfde Geest wordt dan in ons tot een levendmakende Geest, die ons steeds weer leidt op nieuwe wegen, die ons de stem van dan Goede Herder doet herkennen, die ons steeds opnieuw antwoorden geeft in steeds nieuwe situaties.

Hij trekt ons Gods heilswerk binnen, maar Hij zet ons daar ook op de been, door toerusting met Jezus voor onze dienst, door verdieping van ons inzicht in wat God ons vanuit het verleden in het heden geschonken heeft.

Spannend

Dat proces is spannend. Want wij geloven in voortgaande openbaring. Niet alsof God iets zou toevoegen aan de kanon. Wel dat wij door de Geest geleerd een roeping hebben om de heilshistorische lijn die er in de Schrift zit voort te zetten. God spreekt nog altijd voort. Dit proces omvat luisteren en vragen, twijfelen en tot zekerheid komen – maar in dat proces moeten wij ook steeds weer leren om de Schriften opnieuw toe te passen – samen met alle heiligen – zodat er bijv. t.a.v. de positie van de vrouw ineens heel bevrijdende nieuwe dingen gebeuren, waar wij de werking van Gods Geest in mogen zien. Zo blijft kenmerkend voor een waar schriftgeleerde dat hij zowel oude als nieuwe dingen uit zijn voorraad naar boven haalt.

Ik moet nu tot een eind komen. De actualiteit waarmee wij begonnen en eindigden moet ons niet ervan weerhouden in de onder alle Schriftuitleg vertoonde ondersteuning te instrueren en ons te oriënteren op die Schriftuitleg, die ons door de Schrift zelf wordt aangereikt. De derde weg, want het Woord dat wij als een rijke schat meedragen, is niet uit ons, niet uit een mens, maar uit de Geest van God en het laat daarin ook niet een eigen uitlegging toe. Het zal tot in lengte van dagen onze grootste kracht blijven als wij het zelf laten spreken!

Boekbespreking

H. Algra, Den Helder

Bid je mee?

Inge Oostdijk: *Bid je mee tot onze Vader?*; Uitgeverij De Vuurbaak, Barneveld; 80 pagina's; f 17,90.

Vorig jaar werd in 'Opbouw' 'Ga je mee naar de kerk' besproken. In dat boek legt Inge Oostdijk aspecten van de kerk en erediensten uit aan kinderen. Dit voorjaar verscheen van de hand van dezelfde schrijfster een boek voor de kinderen over het gebed. Vormgeving en inhoud sluiten aan op het eerder verschenen boek over de eredienst. 'Bid je mee tot onze Vader?' ziet er al even fris en verzorgd uit, met veel tekeningen, een harde kaft en een ruime lay-out.

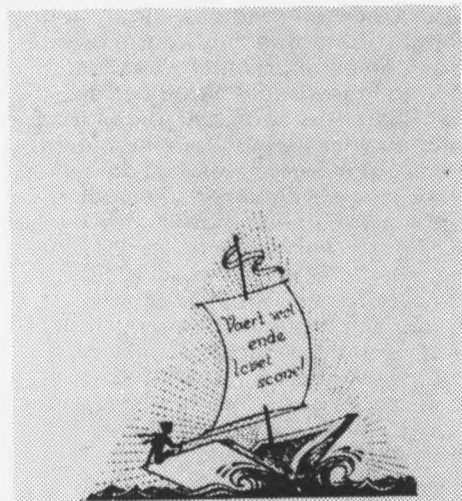
Zoals de titel al suggereert staat in het boek het 'Onze Vader' centraal. Dat is een goede keus. Immers: het is het gebed dat Jezus ons zelf geleerd heeft en dat veel kinderen ook al snel uit hun hoofd kennen. Als een inleiding op dit gebed legt de schrijfster eerst uit wat bidden is en waarom we moeten bidden. En: waarom moeten we eigenlijk eerbiedig zijn, de handen vouwen en de ogen dicht doen?

Het 'Onze Vader' wordt in het boek stapsgewijs uitgelegd. De lezer zal hierin de opbouw van de Heidelbergse Catechismus herkennen. Aan het slot volgt nog een aantal korte gebeden, gebaseerd op de afzonderlijke 'beden' van het 'Onze Vader'. Aan de meeste hoofdstukken is een vraag of opdracht toegevoegd, zoals: Wie hebben jou leren bidden? Welke mooie dingen weet je over 'God de Vader'?... Wat wordt er in jouw gemeente gedaan aan evangelisatie? (Uw koninkrijk kome)... Denk nog eens na over verhooring...

'Bid je mee tot onze Vader?' lijkt mij – gezien de tekst – vooral geschikt

voor kinderen rond de 10 jaar. Voor jongere kinderen zijn woordkeus, beelden en opdrachten vaak toch nog te ingewikkeld. Wanneer de schrijfster bv. zegt „dat je niet mag bidden voor dingen die alleen maar lekker zijn voor jezelf” zal dat zeker voor jongere kinderen (die vaak bidden vanuit hun eigen beleavingswereld) te verwarrend zijn. Ook het accent dat af en toe wordt gelegd op de zondigheid van de mens („mensen vergeten soms met opzet wat ze beloofd hebben”) lijkt mij bij jongere kinderen wat te hoog gegrepen. Zo'n zin zou ik liever wat neutraler stellen („mensen doen soms niet wat ze beloofd hebben”).

Wanneer ouders, onderwijzers of predikanten dit boek gebruiken hoeven zij zich uiteraard niet gebonden te voelen aan de tekst. Men kan er veel ideeën uit halen om het gebed aan kinderen uit te leggen. Het boek is inspirerend voor de geloofsoverdracht aan kinderen en raakt het hart van het kind en van het christelijk geloof. In onze tijd is goed materiaal voor de overdracht van het geloof aan kinderen hard nodig. Ik hoop dan ook dat het boek in onze kring de aandacht krijgt die het verdient.

Ex Libris

Een spoor van geweld

„Ger V. las de krant toen aan de noodrem werd getrokken. Het stoppen ging niet met een grote schok, maar verliep geleidelijk ongeveer zoals de ondergang van de wereld zich zal voltrekken, omdat het doorbrekend besef dat er iets grondig mis is achter loopt bij de feiten. Hij hoorde een aanzwellend lawaai uit het midden van het treinstel komen; daarna het geluid van schoten. Hij zag door het glas van de deur die even later met kracht werd opengeschoven, gewapende figuren naderen. O god, dacht hij, niet weer. Zijn hart begon sneller te kloppen en de hormonen noradrenaline en cortisol werden afgescheiden, waardoor het bloed naar zijn hersens, zijn hart, longen en spieren werd gestuwd. Zijn geest werd ongewoon helder en alle vermoeidheid viel van hem af. In een flits besefte hij dat het uur van de waarheid was gekomen, dat dit keer geen vluchten mogelijk was en dat hij zich op alles, ook het ergste moest voorbereiden.”

Zo begon voor Ger V. opnieuw een periode waarin hij met geweld werd geconfronteerd, met sadisme en moordlust, met een tot het uiterste opgevoerd ziekelijk fanatisme dat zich bedient van leuzen die idealen moeten vertolken maar dat het gevolg is van frustraties en een opvoeding in kazernesfeer. Het was 2 december 1975. Een klein aantal jonge Molukkers zorgde voor wereldnieuws: zij brachten bij Wijsster een trein tot staan, schoten de machinist dood, gijzelden de passagiers en executeerden later nog eens twee gijzelaars „om hun eisen kracht bij te zetten”. En toch waren het, zoals sommige passagiers later verklaarden, „aardige jongens”. Ze lazen in de Bijbel, ze baden zelfs mee met degene die zij gingen doodschieten.

Ger Vaders zat in die trein. Hij was

journalist en legde twee weken lang in aantekeningen vast wat hij meemaakte. Nu, veertien jaar later, is een boek verschenen waarin hij zijn ervaringen heeft neergelegd. Maar hij heeft die ervaringen in een ruim kader geplaatst; in feite overziet hij in dit boek zijn leven en hij beschrijft vooral het spoor van geweld dat door zijn leven werd getrokken. „O god, dacht hij, niet weer.” Het machinepistool dat op hem werd gericht, hield dezelfde dreiging in als de Schmeissers van de Duitsers die hem en zijn broers in bed overvielen. Het had ook te maken met de mishandelingen en moorden in Vught waar hij als jongen van zeven-tien terecht kwam. Maar hetzelfde had hij beleefd in Indië waar hij als soldaat had deelgenomen aan 'politieke acties'. Telkens weer dat geweld, dat machtsmisbruik en Vaders stemt dan ook van harte in met onze catechismus die leert dat de mens geneigd is tot alle kwaad. Het is een boeiend boek geworden. De sfeer in de trein kun je natuurlijk nooit helemaal beschrijven, maar ik denk dat Vaders toch een heel eind komt. Hoe een lezer dit boek ondergaat, zal wel afhankelijk zijn van zijn of haar karakter, maar het heeft mij intens bezig gehouden. Hoe zou ik zelf op zo'n situatie gereageerd hebben? Dat gevoel van machteloosheid, absoluut niets te kunnen doen tegen de stupide machtsuitingen en moorden, het lijkt me verschrikkelijk. Maar ook verder is er veel herkenbaar. Hoe je als soldaat zelf ook meegesleept kunt worden in het geheel van zinloze geweldsuitbarstingen, die duistere driften die blijkbaar in de mens huizen en die onder bepaalde omstandigheden plotseling door het laagje van fatsoen en moraal heen breken. Maar er zijn ook mensen die niet meegesleept worden, die méér in zich hebben dan een laagje fatsoen en moraal. Vaders is geen vriend van de toenmalige minister van justitie, Van Agt. Ik heb daar begrip voor, maar Vaders is in zijn benadering toch wel erg eenzijdig. En de tragiek van de Molukkers in Nederland heeft hij kennelijk niet gepeild. Natuurlijk is er over terrorisme geen goed woord te zeggen.

Maar we moeten dit Molukse terrorisme niet afzwakken tot een soort kamiaze-gedrag van een stelletje opgefokte pubers. Het boek van Vaders is leerzaam, maar er ontbreekt ook veel. Die Molukkers zijn toch niet alleen maar dom en hardleers omdat zij zich niet neer kunnen leggen bij het feit dat de oorlog in Indië verloren is? En welke krachten zitten erachter, als de éne mens aan het bezit van een vuurwapen het gevoel ontleent dat hij een macht heeft als God, dat hij kan beschikken over leven en dood, terwijl de ander in diezelfde situatie zich uitslooft om zijn medepassagiers zo veel mogelijk te helpen? Welke krachten ma-

ken het mogelijk dat de één berustend en zonder veel moeite de dood onder ogen ziet, terwijl de ander al het mogelijke doet om zijn hachje te redden? Wat maakt van 'aardige jongens' moordenaars? Sentimentele moordenaars weliswaar, want ze huilen na de moord, maar toch... En als je die twee weken in de trein overleefd hebt, is dan het belangrijkste dat je kunt zeggen: „Ik heb niets gedaan waarover ik mij moet schamen”?

In die trein is uit de Bijbel gelezen. Maar Vaders heeft van die Bijbel niet veel geleerd. Door het leven van veel mensen loopt een spoor van geweld. Kinderen gaan elkaar al te lijf, kunnen elkaar zó pesten dat je als volwassene de neiging kunt krijgen er maar eens flink op te timmeren. In militaire dienst kun je te maken krijgen met sadistische onderofficieren die gewoon de moordlust van sommige soldaten oproepen. Op je werk kun je al even slechte machtswellustelingen ontmoeten. En zelfs in de kerk kun je met machtsmisbruik en geweld te maken krijgen. Onrechtmatige tuchtuitoefening, schorsing van ambtsdragers, het is in feite allemaal geweld. Vaders heeft van de Bijbel niet veel geleerd, schreef ik. We hebben allemaal redenen om ons te schamen. Als Nederlands volk hebben wij nog steeds veel goed te maken tegenover de Molukkers. Maar als persoon, als individu, hebben wij heel veel dat wij niet goed kunnen maken. En als dát ons duidelijk wordt, leert de Bijbel ons hoe wij daarmee aan moeten. Met enige reserve kan ik het boek van Vaders aanbevelen. Als u een té gevoelige natuur hebt, kan het gebeuren dat u na het lezen van dit boek niet prettig slaapt.

Ger Vaders: Ijsbloemen en witte velden. Uitg. Anthos, Bosch en Keuning, Baarn. 357 bladzijden. Prijs: f 37,50.

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

Zorgen

Als ik voor iedere keer dat ik me zorgen heb gemaakt een kwartje had gekregen, zou ik nu een gefortuineerd mens zijn. Samen met een paar vriendinnen, die ook op deze manier aardig wat bij elkaar gespaard zouden hebben, richtte ik dan een stichting op voor vrouwen tussen de vijfendertig en de vijfenvijftig. Stichting ZZ op GG. (Zonder Zorgen op Gereformeerde Grondslag). Tussen de vijfendertig en de vijfenvijftig, omdat deze groep van de bevolking zich volgens mij het meest onderdompelt in gepieker. Met reden of niet, dat laat ik even zitten.

Bij die stichting zouden zusters terecht kunnen, die zich zorgen maken over – laat ik het breed nemen – man, kinderen, ouders, kerk en wereld.

Ik zou een flink groot huis kopen in Drenthe of ergens anders, als het er maar rustig is. Zusters die door allerlei geniepige zorgen door het lint zijn gegaan, zouden daar een tijdje kunnen bijkomen van hun kommer en kwel, zonder dat ze nu echt ziek of overspannen zijn. Gewoon lekker onbezorgd zich zorgen maken over van alles en nog wat. Gedeelde smart is nog altijd halve smart en als je met een groepje van zes bent is het nog wel minder ook.

We zouden ook zorgen voor een telefoondienst. Ik kan u op een briefje geven, dat het een topdrukte zou zijn vlak voor de vakantie. Trring...

„Met de telefoondienst van ZZGG...”
„Mijn zoon van achttien wil niet meer met ons mee op vakantie. Hebben we iets fout gedaan? Het was altijd zo gezellig en nu wil hij met vrienden naar Spanje. Liftend nog wel!”

„Nee zuster... Dat is heel normaal hoor”.

„Werkelijk? Ik vind dat hij niet goed snik is.”

Volgende telefoontje: „Mijn zoon van achttien wil nog steeds met ons mee op vakantie. Ik zeg honderd keer tegen hem: „Ga toch fijn met je vrienden”, maar hij zegt dat hij meer zin heeft om met ons naar Zweden te gaan”.

„Zuster... Dat is heel normaal hoor. Mijn zoon zou ook mee naar Zweden willen.”

Als u nu een tikje hooghartig denkt: „Maken die uilskuikens zich daar druk om”, heeft u geen kinderen in die leeftijd. Want in beide gevallen gaat het erom, dat de zuster in kwestie zich afvraagt of de sfeer in haar gezin wel goed is en of ze haar kinderen wel een goede basis heeft meegegeven.

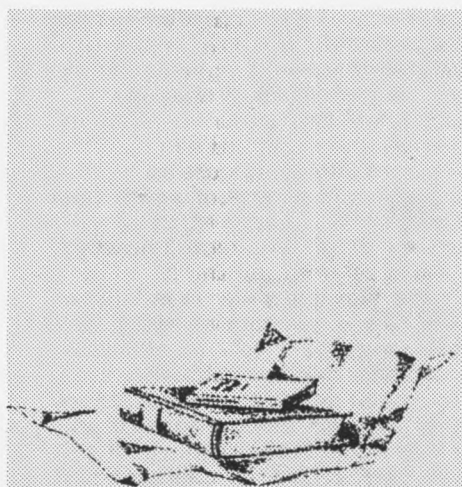
Helaas ben ik nooit bezoldigd voor mijn zorgen, zodat piekerende zusters van zo'n retraite verstoken blijven, maar het idee vond ik toch wel aardig.

Er is (uit eigen ervaring) niets zo troostend, als praten met mensen die zich om hetzelfde druk maken als jijzelf.

Een paar dagen geleden ging ik door flutzorgjes gekweld naar mijn vriendin Fieke toe.

„Met Janneke gaat het goed. De staking van het openbaar vervoer was net afgelopen toen ze in Londen aankwam en Jan Wiepke zat niet in het vliegtuig dat is neergestort. Maar ik maak me nu al zorgen of het vliegtuig waarmee hij terug moet komen niet wordt gekaapt”, zei ik zwaar-moedig. „Verder doe ik vast iets fout, want als ik heb gebeden voor de kinderen, hoor ik volgens mijn eigen en de theorieën van anderen mijn zorgen kwijt te zijn. Maar ik heb nog geen 'amen' gezegd en mijn ogen open gedaan, of ik bedenk alweer een ramp die ze zou kunnen overkomen.” „Heb je dat altijd, of alleen nu”, informeerde ze. „Ik geloof alleen nu”, aarzelde ik. „Dat gaat weer over”, zei ze nuchter.

En dat was waar.

Ontvangen

Ds. M.H. Sliggers,
Wat is hierop uw antwoord?

Over liturgische formuleringen en gebeden.

108 blz., f 13,75.

ISBN 90 6015 795 8

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

W. van Benthem, e.a.,
Verkenningen in Spreuken en Prediker.

Serie: Theologische verkenningen.
Bijbel en exegese.

186 blz., f 28,50.

ISBN 90 242 4762 4

Uitg. J.H. Kok, Kampen i.s.m. de
Evangelische Omroep, Hilversum

Dr. J.P. Versteeg
Geest, ambt en uitzicht

Theologische opstellen.

198 blz., f 28,75.

ISBN 90 242 0988 9

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Ds. W. Pieters
Of ik het ook grijpen mocht...

Over geloof en zekerheid.

79 blz., f 14,90.

ISBN 90 6140 179 8

Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen

Drs. A.G. Knevel (red.)
Bevindelijke prediking.

Serie: Theologische verkenningen;
Bijbel en praktijk

120 blz., f 16,90.

ISBN 90 242 4732 2

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Dr. J. Verkuyl,
De New Age Beweging.

Kernbegrippen, beoordeling, uitdaging.

110 blz., f 17,50.

ISBN 90 242 4761 6

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Drs. H.G. Leih,
De vrijheid op het altaar geheven.
De Franse Revolutie en het christendom.

224 blz., f 34,50.

ISBN 90 242 0797 5

Uitg. J.H. Kok, Kampen

David Prior,
Leven door het geloof.

Abraham als getuige en voorbeeld voor vandaag.

124 blz., f 22,50.

ISBN 90 242 0916 1

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Vertaling: Aafje Beijer

L.W.G. Blokhuis en W. van Veelen,
Israel nog Gods volk?

95 blz., f 13,90.

ISBN 90 6777 017 5

Uitg.

Te bestellen door overmaking van
f 13,90 op postgiro 311505 t.n.v. W.
van Veelen, Heerjansdam.

D. Holwerda, Zuidhorn

Elkander onderdanig (2)

Tekstverband

Sticht de apostel dan geen verwarring door zo'n minder strikt taalgebruik? M.i. zou dat niet het geval behoeven te zijn, mits wij zijn woorden maar vanuit het tekstverband verstaan. Dat zijn bedoeling is: *sommigen* uit de gemeente moeten aan *anderen* uit *diezelfde gemeente* onderdanig zijn, wordt toch uit zijn drievoudige concretisering van dit bevel aanstonds duidelijk. Die 'sommigen' zijn achtereenvolgens: '(gehuwde) vrouwen' (v. 22), 'kinderen' (6, 1) en 'slaven' (6, 5); en de daarop corresponderende 'anderen' zijn: '(gehuwde) mannen' (v. 22), 'ouders' (6, 1) en 'heren naar het vlees' (6, 5). In Col. 3, 18 – 4, 1 krijgen we met exact dezelfde categorieën te maken.

Als nl. bij die onderdanigheid wederkerigheid in het spel zou zijn – zoals vdB. aanneemt – hoe komt het dan, dat Paulus, wanneer hij aan mannen, ouders en bazen toe is, niet meer rept van 'onderdanigheid', maar oproept tot 'liefde' (5, 25), 'niet verbitteren, maar opvoeden in de tucht en terechtwijzing des Heeren' (6, 4), 'nalaten van dreigen' (6, 9)? Men zou zeggen: als de apostel van mannen, ouders, bazen evenzeer onderdanigheid eist als van vrouwen, kinderen en slaven, dan zou hem toch ook eens een oproep uit de pen hebben moeten vloeien als 'heren, onderwerpt u aan uw slaven' of 'ouders, onderwerpt u aan uw kinderen'. Maar niets daarvan; noch hier noch in Col. 3. En bij Petrus vinden we iets dergelijks al evenmin (1 Petr. 2, 18 – 3, 7).

Zich onderwerpen

Nu zal men zich afvragen: heeft vdB. 's uitleg geen desastreuze consequenties voor het maatschappelijk leven? Wordt dat op die manier niet op zijn kop gezet?

In theorie wel. Maar de pap wordt ook hier in de praktijk niet zó heet gegeten, als ze in de theorie wordt opgediend. De schrijver heeft een veel te gezond christelijk besef dan dat hij ons op een revolutionair spoor zou willen zetten.

Alleen... – het spijt me, maar daarbij moet ik toch wel even de vinger leggen – om aan ongewenste gevolgtrekkingen uit zijn exegese te ontkomen moet hij nu wel een aantal vreemde exegetische manoeuvres uithalen.

Om te beginnen gaat hij het begrip 'zich onderwerpen' (of 'onderdanig zijn') zo drastisch afzwakken, dat het niet meer betekent dan 'zich vrijwil-

lig ter beschikking stellen'. Een poging aan de hand van voorbeelden uit het NT aan te tonen, dat deze twee begrippen elkaar daar dekken, doet hij niet. Wat hij wél doet is: een bepaalde gevoelswaarde van het Nederlandse woord 'onderdanig' uitbannen; de gevoelswaarde nl. van 'kruiperig', 'hielenlikkend' (blz. 103). Nu, dat is inderdaad een houding die Paulus straks ook zal verbieden (6, 6).

Echter: we hebben hier te maken met een gevoelswaarde die in het Nederlands wél aan het *bijvoeglijk* naamwoord 'onderdanig' *kān* kleven, maar die het corresponderende *zelfstandig* naamwoord 'onderdaan' niét heeft. 'Onderdaan' tekent heel objectief, zonder bijmaak, iemands positie als die van *onder*-geschikte aan een *over*-heid. Het duidt iemand aan die *onder* een meerdere staat, die iemand *boven* zich heeft als 'baas'.

Nu, het werkwoord dat Paulus hier gebruikt, betekent „zich stellen *onder* (het gezag van een hogere)”. Dat het in dit woord gaat om de houding van een *lager* geplaatste tegenover een *hoger* geplaatste, blijkt duidelijk uit Rom. 13, 1, waar Paulus beveelt zich te *onderwerpen* aan „de machten die boven je uitsteken”. Zo staat het er letterlijk. En in 1 Petr. 2, 11 vinden we precies dezelfde twee werkwoorden in correspondentie met elkaar (NBG vertaalt daar het tweede met 'opperheer').

Daar komt bij, dat het element van *vrijwilligheid*, dat vdB. in zijn omschrijving van het „onderdanig zijn” opneemt, juist niét per definitie in „zich onderwerpen” ligt besloten. Dat blijkt al evenzeer uit Rom. 13, waar de apostel onderscheid maakt tussen „onderwerping wegens de toorn” (d.w.z. *noodgedwongen* de overheid gehoorzamen, omdat je anders *straf* krijgt) en „onderwerping wegens het geweten” (d.w.z. *gewillig*, omdat je be-seft: *God* vraagt van mij gehoorzaamheid aan zijn dienaren). Daar is dus naast een vrijwillige onderwerping ook een onderwerping tegen wil en dank. Men vergelijkte voorts nog Rom. 8, 20 („...onderworpen, niet vrijwillig”).

Gehoorzamen

Het tweede dat vdB. doet is het 'zich onderwerpen' (of 'onderdanig zijn') scherp van het 'gehoorzamen' onderscheiden, waarvan Paulus spreekt in 6, 1 en 6, 5. „Gehoorzamen”, zo schrijft hij (blz. 113), „veronderstelt een gezagsverhouding... Het is belangrijk ons even te

realiseren, dat Paulus dit woord 'gehoorzamen' dan ook niet gebruikt met betrekking tot de positie van de vrouw tot haar man in het huwelijk”. Deze onderscheiding klopt al evenmin op het bijbels spraakgebruik. Om te beginnen stemmen de desbetreffende woorden ('zich onderwerpen' en 'gehoorzamen') in het Grieks in vorm sterk overeen, inzoverre beide beginnen met het voorzetsel 'onder'. Nu kennen wij in het Nederlands geen werkwoord 'onderhoren', maar wel een bijvoeglijk naamwoord 'onderhorig'. Nu, èn in het Nederlands èn in het Grieks zijn 'onderworpen' en 'onderhorig' vrijwel synoniem.

En terwijl hiër (in 6, 1) van kinderen 'gehoorzaamheid' verlangd wordt (en evenzo in Col. 3, 20), vinden we in 1 Tim. 3, 4 voor dezelfde houding het woord 'onderwerping'. Vgl. verder nog Lc. 2, 51 en Hebr. 12, 9. Voor de houding van slaven t.o.v. hun meesters treffen wij dezelfde afwisseling: 'zich onderwerpen' in Tit. 2, 9 en 1 Petr. 2, 18, 'gehoorzamen' in Ef. 6, 5 en Col. 3, 22.

Dat 'zich onderwerpen' en 'gehoorzamen' door elkaar worden gebruikt voor dezelfde houding, bewijst ook een vergelijking van Mc. 1, 27 („ook de geesten gehoorzamen Hem”) met Lc. 10, 17 („ook de geesten onderwerpen zich aan ons”).

De houding van de vrouw tegenover haar man

Ds. van den Berg ontkent dus, dat er van een vrouw *gehoorzaamheid* aan haar man zou worden gevraagd, omdat hier niet sprake zou zijn van een *gezags*-verhouding. Maar wat wil hij dan met 1 Petr. 3, 5, 6 „*zich onderwerpend* aan haar mannen, *zoals* Sara Abraham *gehoorzaamde*, hem aansprekend als 'heer'”? Daar noemt toch Petrus als voorbeeld („zoals”) van een *zich onderwerpen* van de vrouw aan haar man het *gehoorzamen* van Sara aan Abraham? En 'heer' is het woord dat ook in Ef. 6, 5 viel, waar ook vdB. van een *gezags*-verhouding gesproken achtte!

Trouwens: het 'heer' zijn van den man over zijn vrouw ligt ook duidelijk in Paulus' woorden uit Ef. 5, 22-24 opgesloten. Hij vraagt nl. van vrouwen onderwerping aan haar eigen mannen „als aan den Heer”, omdat de verhouding van een vrouw tot haar man een afspiegeling is van de verhouding van de gemeente tot Christus, haar Heer (v. 24). In haar man krijgt een vrouw dus indirect te maken met het gezag van haar Meester, Jezus Christus.

Vrees

Dat onderwerping, evenzeer als gehoorzaamheid, een gezagsverhouding veronderstelt, wordt nog onderstreept door het woord 'vrees' dat hier al aanstonds in v. 21 valt, en straks *speciaal als het over de vrouw gaat* wordt herhaald (v. 33): „en de vrouw moet haar man vreezen”!! (Hetzelfde woord in 1 Petr. 2, 18 aan het adres van de slaven)¹⁾ Dat woord 'vrees' correspondeert op het woord 'heer', vgl. Mal. 1, 6 „Als Ik een heer ben, waar is dan de vrees voor Mij?” Als Paulus hier onderwerping vraagt „in de vrees van Christus”, dan betekent dit, dat we, omdat we Christus als Heer erkennen, ook de mensen die Hij met gezag over ons bekleed heeft als heer zullen erkennen en gehoorzamen. (Vgl. 6, 5 „aan uw heren gehoorzaam *als aan Christus*”. Nog nadrukkelijker Col. 3, 23, 24 „als voor den Heer... Gij dient Christus als Heer”.)

Caricaturen

Men moet dat element van 'heerschappij' niet wegwerken door 'heerschappij voeren' maar vlotweg te vereenzelvigen met 'de baas spelen'. (Zo vdB., blz. 107.) In dat laatste zit weer de nare bijsmaak van 'tiraniseren'; van machts*wellust* dus. vdB. vecht ertegen, dat een man zijn vrouw „omlaag wil duwen tot een sloofje, een huishoudster...” (blz. 106). En hij zegt dan: „Waar dat gebeurt, ontstaat er een caricatuur van het huwelijk”. Accoord! Maar beseft hij niet, dat de houding die hij hiér van den 'heer' tekent evenzeer een caricatuur is; een caricatuur nl. van het ware heersen? Misbruik van macht heft toch het gebruik niet op? Kent vdB. uit de Bijbel niet ook het beeld van „den rechtvaardigen heerser, den heerser in de vreze Gods(!)”? (2 Sam. 23, 3)? En kent hij niet de tekening van de zegen die zijn heerschappij voor zijn onderdanen betekent (Ps. 72)? Zou 'in de vreze Gods' niet ook een man over zijn vrouw zó kunnen heersen als deze rechtvaardige koning?

Hoofd

Op het spoor van deze verwijdering van het gezagselement uit de positie van den man t.o.v. zijn vrouw gaat vdB. voort, als hij nader uiteenzet, wat Christus' hoofd-zijn-van-zijn-gemeente inhoudt. Hij vraagt dan: „Wordt de gemeente daardoor gediscrimineerd en achtergesteld? Geen sprake van. Wordt een lichaam gediscrimineerd omdat er een hoofd op staat? Natuurlijk niet. Ze hebben elk hun eigen functie. En dat heeft niets te maken met discriminatie. Het betekent wel, dat ze op elkaar aangewezen zijn en niet zonder

elkaar kunnen functioneren” (blz. 108).

Tegen die laatste zin gaat mijn bezwaar. Hier wordt de 'onderschikking' van het lichaam aan het hoofd vervangen door de 'nevenschikking'. Echter: ik lees bij Paulus wél van een nevenschikking van de diverse leden van het lichaam, en van het niet zonder elkaar kunnen functioneren van die leden. (1 Cor. 12, 21 vlgg.) En bij die lichaamsdelen behoort dáár ook het hoofd. Maar hiér wordt onderscheiden tussen 'hoofd' en 'lichaam'. En als vdB. dan zegt: „Ze hebben elk hun eigen functie”, dan zeg ik: accoord! Maar dat betekent: het hoofd *regeert* en het lichaam *gehoorzaamt*. Het hoofd staat niet alleen letterlijk, maar ook figuurlijk *boven* de lichaamsdelen. Er gaan *commando's* uit van de hersenen, en dan doet hand of voet wat het hoofd gebiedt.

Het zal de bedoeling van den schrijver niet zijn, maar op deze manier wordt het *unieke* van Christus' positie weggevlakt, wordt gesproken alsof Hij náást zijn gemeente stond in plaats van erboven, wordt aan zijn *hoogheid* te kort gedaan. Het 'hoofd'-zijn van Christus t.o.v. zijn 'lichaam' moeten we in Ef. 5, 23 lezen in het licht van 4, 15, 16; niét in het licht van het geheel anders georiënteerde 1 Cor. 12.

Tot besluit

Men zal, hoop ik, van mij geloven, dat ik, via 1 Petr. 2, 17 belandend bij Ef. 5, 21, onwillekeurig het eerst greep naar de uitleg die Ds. van den Berg daarvan gaf. Hij is misschien wel de onder ons het meest gelezen populaire exegeet.²⁾ En mijn grote waardering voor zijn schriftuitleg kan bekend zijn uit tal van lovende recensies. Dat ik hem hier voor een keer moest bestrijden, doet aan die waardering ook geen fractie afbreuk. Ik zocht echt geen slachtoffer. Maar ik geloof, dat wij én 'naar buiten' én 'naar binnen' voor vragen staan waarin de bijbelexegese een belangrijke rol speelt. (O.a. emancipatie en 'de vrouw in het ambt'.) En ik denk, dat het goed is, dat wij daarbij als exegeten elkaar controleren op zorgvuldigheid, en elkaar opscherpert in het recht verstaan van wat de Schrift zegt. Dat lijkt mij noodzakelijk, willen wij in eigen kring tot een verantwoord eenparig gevoelen komen, en ideeën die aan de Schrift vreemd zijn weren.

Noten

1) Dat 'vreezen' heeft hier natuurlijk niet de betekenis 'bang zijn voor', maar 'opzien tegen', 'ontzag hebben voor'.

2) Er zijn – begrijpelijk! – meer exegeten op deze tekst vastgelopen. Men zie o.a. Dr. J.P. Versteeg, *Oog voor elkaar*, Kampen 1980, blz. 49, en de daar geciteerde uitleggers.

Opbouw

Gezocht

Mensen die mee willen denken.

Signalement

Gereformeerd:

arm, rijk,
oud, jong.

Interesse in

kerk,

maatschappij
en cultuur.

Geen behoefte
aan bevestiging
van eigen mening.

Aangeboden

OPBOUW,

abonnement:
elke twee weken
thuisbezorgd.

Artikelen over een groot
aantal onderwerpen
in een leesbare verpakking,
voor f 55, – per jaar.

Beloning

Meer mensen die
met u meedenken.

Bel nu

02154-23546

F.P. Vink, Den Helder

Dingen van VADER aan VADER laten... (2)

De vorige keer is gezien hoe ingeslopen Gnostieke denkbeelden de kerk verleiden hebben tot het doen van uitspraken die alleen aan de HERE zijn voorbehouden. De eenheid van het Godsvolk wordt verbroken en de mogelijkheid, de macht tot gedragsverandering van mensen die HET kenmerk van de Geest is, wordt gepoogd te naasten. Nu bezien we hoe deze roof zijn konsekwenties en uitlopers heeft tot in onze tijd.

Geldelijk gewin en machtswellust leidend tot...

In de oude boeken over alchemie zijn de 'invidi' (= de jaloers) een constant terugkerend beeld. In 't bijzonder in de 11e en 12e eeuw, zeg van 1030 tot zo'n 1200, direct voor de afkondiging van 't dogma door Innocentius III. De jaloers zijn degenen die veranderd dienen te worden door 't uitgevonden goud. Jaloers waarom? Zij hebben 't goud nog niet kunnen vinden dat hen dient te brengen naar die zuivere, onaanastbare staat. Jaloers waarop? Op de 'individi' (meervoud van 'individu' en betekent 'de ondeelbaren') die 't goud wel gebruiken om zich te veranderen om weer aan hun bestemming te kunnen beantwoorden. Het is wel 't gnostieke doel en de gnostieke bestemming: met 't verstand doorlichten en verlichten van de godheid, om die god te helpen bij 't bestuur van de wereld. U ziet hier weer 't overschrijden van de grens tussen God en mens gedemonstreerd. Die verandering leidt tot een ongrijpbaar, oncontroleerbaar wezen en vindt plaats in een ogenblik. Niet bij de laatste bazuin, maar ver daarvoor op een zelf te bepalen moment. Voor een christen bekende termen. Deze wens uit de grond van 't hart van de onbekeerde mens lijkt als 2 druppels water op die van de christen. Ook hij wil ongrijpbaar en oncontroleerbaar zijn voor duivel en kwaadwillende medemens, maar wat een wereld van en wat een hemel-sbreed verschil!

Voor deze onderzoeken, levensonderhoud en een chemische uitrusting voor deze geleerden is bijzonder veel tijd en geld nodig. Bovendien speelt ook nog 't levensgevaar voor de alchemist een rol. Zulke fantastische vindingen zijn toch niet geheim te houden? Wat is er logischer dan voor 't verkrijgen van de fondsen aan te kloppen bij geld-

schietters die in 't ontdekken van dit goud willen investeren? En passant worden eveneens de machthebbers voor de brood-nodige lichamelijke bescherming (!) gewonnen. Zij hebben er ook belang bij de alchemist in lijf en leven te houden om er zeker van te zijn dat geld en resultaat bij hen terugkomen.

Als je zulke vrienden hebt, heb je geen vijanden meer nodig!

De Gnostieke alchemie heeft niets, maar dan ook niets te maken met onze tegenwoordige chemie. Men kan 't een mengvorm noemen van psychologie en chemie. Na de 'ontdekking' van de chemie in de 17e eeuw raakt de alchemie in discrediet door de vergeefse pogingen 't psychologische goud te vervaardigen en wordt de psychologie een onderdeel van de filosofie. Nu wordt er even onpsychologisch over psychologie gesproken en geschreven vanuit de filosofie als in 't tijdperk van de alchemie vanuit de alchemie. De als filosoof vermomde psycholoog Baruch de Spinoza staat niet voor niets op ons mooie bankbiljet van f 1000,-. Hij is door ontwerper, drukker en wetgever gepresenteerd als ideaal-mens voor gelóvig Nederland, wij dus.

...vernieuwing van het monsterverbond en...

Zo sluiten de gezworen vijanden: individu-alistische geleerden, geldschietters en anti-individu-alistisch denkende machthebbers opnieuw een verbond. Dit verbond was bij de overwinning van het Christendom doorbroken. De leuzen 'Jezus is geld' en 'Jezus is macht' kunnen nu gecombineerd. Heerlijk, dat is geregeld!

Na 't uitvinden van dit goud mogen de machthebbers een totale greep op hun onderdanen verwachten. Een 'greep' zoals Christus die heeft op de Zijnen die vrij-WILlig zijn slavenmerk op hun voorhoofden hebben laten aanbrengen. Een greep op en de wereldlijke en de geestelijke macht gekenmerkt door een vrijwiligheid die Napoleon, Hitler en Lenin in navolging van de Middeleeuwse machthebbers wel willen, maar nooit hebben kunnen verwezenlijken.

Machtscontrole zoals geschetst door de alchemie in een verbond met geld en antichristelijke macht wenst de naar de eindtijd voortgaande geschiedenis te blokkeren. Het doel?

Wie de eindtijd blokkeert, blokkeert de Geest. Wie de Geest kan blokkeren, controleert Hem. We weten nu naar welk punt de geschiedenis dient terug te keren: Genesis 3. Van daar 't steeds weer feller wordende verzet in die kringen tegen de geschiedenis van de zondeval. God moet 't knechtje van de mens worden, hoe dan ook! Een bijzonder aparte gods-dienst, dat wel! Inderdaad, er moet heel wat gebeuren voordat Gnostieke, scholastieke alchemisten uit 't Oosten hun goud vrijWILlig aan God af-staan (Lucas 2): „Komt, laten wij aanbidden, die Kó-hó-ning". Zij hebben zich door God in hun zwakke plek laten vinden (Ex. 2).

Toch zijn, vanaf Napoleon gerekend, deze 3 weldoeners, ...pardon, dictatoren, ...eh, gangster-staatslieden er steeds beter in geslaagd die greep te verwezenlijken. Met de aanlokkelijk de weg wijzende ideologie, als de Gnostieke alchemie is, aan de horizon wenkend.

Arm Europa! 'Planning' wordt nu 't wachtwoord. 'Gevoetbal met mensen', mag u 't ook noemen. Kerkelijke leidsliden zoals Innocentius III doe je snel na! Na de door-Christus-verworven-vrijheid resulterend in 'onbindbaren' moeten de gelovigen, wij, 'niet-meer-ontbindbaren' worden.

Wie iemand gevangen neemt, haat!

Het leed zou nog te dragen zijn geweest indien de 'wijze' lessen uit 't verleden geleerd zouden zijn. Wie 't verleden kent, behoeft 't immers niet meer te herhalen? Als dat eens waar mag zijn?!

...Gods oordeel over de westerse geestelijkheid

Als u zich realiseert dat Middeleeuwse pausen naast 't verwekken van kinderen, ook de antichristelijke, want nu Evangelievijandige, alchemie financieren dan begrijpt u hoe moeilijk het geweest moet zijn voor onze Reformatorische voorouders om dat puin op te ruimen.

De belangrijkste verklaring voor de Europese ontkerkelijking is, dat de geestelijkheid er zo'n unieke en buitensporig sterke positie heeft ingenomen, een positie die zij even arrogant als dwaas heeft misbruikt. De pretentie van de Roomse kerk, met misoffer en de hele santekraam, dat zij de recht- en wetmatige opvol-

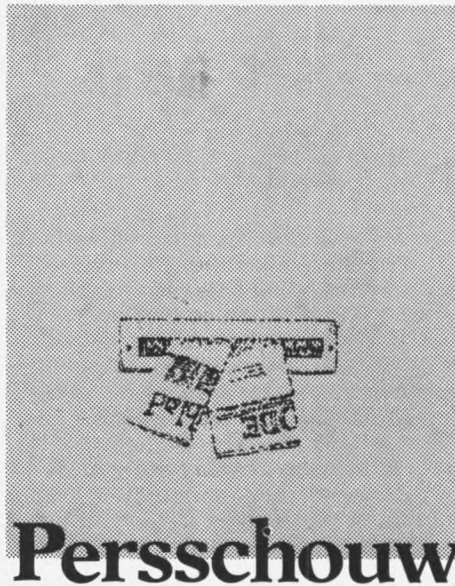
ger is van de Israëlitische kerk uit 't Oude Testament is waar! God zegt 't gekwetst in Ezechiël 22 vs 26: „Zijn priesters doen mijn wet geweld aan en ontwijden mijn heilige dingen; tussen heilig en onheilig maken zij geen onderscheid, het verschil tussen onrein en rein onderwijzen zij niet, en voor mijn sabbatten sluiten zij hun ogen; zo word Ik temidden van hen ontheilgd". Micha 3:12 noemen we maar niet meer! Dat geldt vandaag nog steeds. God stelt de westerse geestelijkheid aansprakelijk voor de geestelijke staat van de westerse wereld: ongeloof gaat hand in hand met en is een vorm van verval.

Wij mogen dat ook doen: denkend aan de grote scheuring in 1054 wanneer Oosterse en Westerse christenen vinden dat zij niet meer samen thuis horen in 't ene grote lichaam van de Christus. Het 'foutje' van Innocentius III in 1215 ligt in 't verlengde hiervan: na de deling in 't lichaam van Christus volgt nu de deling van werking van de Geest. Er valt nu niets meer te bewieroken! Een verdwaasde kerk is een onechte kerk! Na 1054 is nu ook 1215 een teken van toenemende veront-Goddelijking van de wereld en 't maatschappelijk leven in 't Westen, leidend tot 't ontkennen van de rechten van God ook in 't openbare leven! We kunnen er van mee praten wat dit betekent. De HERE behoude ons en behoede ons en onze kinderen voor deze schuld.

Nu is tenminste de uitspraak van 't Concilie van Nicea in 't jaar 325 te begrijpen: „Sacramenten verleend door een uitgetreden bisschop (lees: een geëxcommuniceerde bisschop) zijn geldig als de bedoeling van de genierter van het sacrament oprecht is". De doop van zo'n ex-bisschop is geldig. Ik heb dat besluit nooit begrepen. Het doet te veel denken aan 't doel heiligt de middelen'.

Nu wel! God kan inderdaad met een kromme stok een rechte slag slaan! En wij?!

Zonder Uw licht
waren wij geboren
om elkander uit te moorden
niet om te horen
bij elkaar;
in Uw licht
ben ik de hoeder
van mijn broeder:
Vader, Uw last is licht

O. Mooiweer, Enschede

Wat ik zeggen wilde...

In de boekenkast bij mijn dochter in Ingelheim waar ik laatst een paar dagen was, vond ik een prachtig boekje dat ze in de Evangelische Kirche van Ingelheim gebruiken bij groepsgesprekken zowel met jongeren als met volwassenen.

Er stonden allemaal pakkende verhaaltjes in aan de hand waarvan dan een gesprek werd gehouden. Eén verhaaltje vond ik zo veelzeggend, dat ik het graag aan u door wil geven.

Er was een oude, vrome rabbi, die elke dag naar de synagoge ging. Dagelijks boog hij zich daar in ernstig gebed voor God. Hij werd alom zeer geacht om zijn grote geloof. Op een dag zei hij in zijn gebed tot God: o eeuwige, dagelijks kom ik in Uw huis. Het zou voor mij de heerlijkste dag van mijn leven betekenen wanneer U een keer mijn nederige woning zou willen betreden.

En God antwoordde de rabbi: morgen kom Ik. Opgewonden en blij ging de rabbi naar huis en nog diezelfde dag keerde hij zijn huis met bezemen, want alles moest glimmen en blinken. Die nacht kon hij bijna niet slapen. Hij stond al vroeg op en ging allerlei dingen in orde maken voor de maaltijd. Binnen korte tijd rook het heerlijk in zijn huis naar het eten dat hij klaar maakte. Door die heerlijke lucht aangetrokken stapte een buurjongetje binnen en met grote, begerige ogen keek het kind naar de heerlijke honingkoeken die de rabbi bakte. De rabbi echter stuurde het kind weg en zei: lieve jongen, ik verwacht vandaag hoog bezoek en nu moet je me niet voor de voeten lopen, want ik heb nu echt geen tijd voor je. Kom morgen maar weer langs. Er blijft vast wel wat over.

De morgen verstreek. In het begin van de middag werd er geklopt. Er

stond een bedelaar aan de deur. De rabbi zei: goede man, vandaag schikt het mij niet. Ik verwacht hoog bezoek. Ik ben te druk. Kom morgen maar weer, dan zal ik je wat geven. Een groot deel van de middag was al verstreken toen een buurman aanklopte. Hij vertelde de rabbi, dat hij moeilijkheden had en om raad verlegen was. De rabbi zei: goede vriend, het schikt mij heden niet hoezeer het mij ook spijt. Ik verwacht echter hoog bezoek, maar kom morgen gerust bij mij en dan zullen zwij uw moeilijkheden bespreken en wanneer het in mijn macht is zal ik u zeker helpen.

Het werd avond en heel laat, maar God verscheen niet. Moe en teleurgesteld ging de rabbi naar bed en evenals de vorige nacht sliep hij slecht.

Hij ging de volgende morgen al vroeg naar de synagoge. Bijna verwijtend klonk zijn stem toen hij zei: o Eeuwige ik heb gisteren de gehele dag tevergeefs op U gewacht.

Waarom bent U niet gekomen, want U had het mij toch beloofd.

Toen antwoordde God: Ik was gisteren tot driemaal toe bij je, maar je hebt Mij niet herkend.

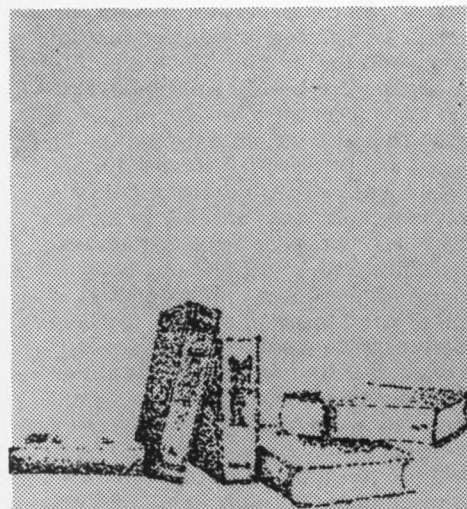
Wat ik zeggen wilde...

Herkennen wij Hem wel?

Dit stuk troffen wij aan in het: 'Gereformeerd Kerkblad voor Drenthe en Overijssel (eindredakteur: ds. D.H. Borgers te Den Ham)'. De geciteerde bijdrage is van de hand van ds. S. Landheer, die in bovengenoemde rubriek regelmatig ingaat op allerlei actuele vragen. Dit artikel spreekt eigenlijk voor zichzelf. Hoe dikwijls blijven wij met onze vroomheid niet in allerlei prachtige theorieën hangen! Dogmatisch zal het dan allemaal wel kloppen als een bus, maar aan het in praktijk brengen komen wij niet toe. Wij staan onszelf in de weg als 't erom gaat de gelovige verbondenheid met de Here handen en voeten te geven ten opzichte van anderen, die Hij juist op onze weg plaatst. Wij zien aan hen en aan onze opdracht voorbij. Het is goed hier de bekende gelijkenis van de barmhartige Samaritaan naast te leggen (Lucas 10:25-37). De priester en de Leviet lieten verstek gaan tegenover de uitgeschudde, half-dode reiziger, die aan de kant van de weg lag. Zij liepen in een behoedzaam boogje om de stakker heen. Een theologie, die versteend is, funktioneert immers niet meer. Maar de barmhartige Samaritaan toonde een orgaan te hebben voor de taak van dienstverlening aan de naaste in nood. **Hij bewees metterdaad barmhartigheid!** En Jezus zei tegen de wetgeleerde, die opgestaan was om Hem te verzoeken: „Ga heen, doe gij evenzo".

In Den Helder worden de nederlandse gereformeerde kerkdiensten gehouden in het kerkgebouw van de evangelisch-lutherse kerk. Dit gebouw dateert uit 1913. Op de toren geen haan, maar de voor lutherse kerken karakteristieke zwaan.

Boekbespreking

H. de Jonge, Voorburg

Ouderdom verplicht

(overheid en burgers in een vergrijzende samenleving) Uitg. De Vuurbaak, Barneveld; 83 blz. f 12,50.

De Groen van Prinstererstichting, het wetenschappelijk bureau van het GPV, wil met dit boekje een bijdrage geven aan de publieke discussie over 'het ouderenbeleid'. Zij heeft dit op een goede manier gedaan.

We leven nl. in een maatschappij, die verhoudingsgewijs steeds méér personen van 65 jaar en ouder als leden zal hebben. Was dat aantal in 1950 8%, inmiddels is het gestegen tot 13% en het loopt naar schatting op tot 24% over 50 jaar. De gemiddelde leeftijd neemt toe en het aantal jongeren neemt af a.g.v. een terugloop van het geboortencijfer. Het aantal werkenden (20-64 jaar) zal ongeveer gelijk blijven, mogelijk iets teruglopen.

Die ouderen behoren, zegt het rapport terecht, een waardige plaats in de samenleving in te nemen, een gegarandeerd basis-inkomen te hebben (AOW), maar in veel gevallen hebben zij ook speciale zorg nodig. En dat alles moet niet alleen uitvoerbaar, maar ook (door de overheid) betaalbaar zijn.

Problemen te over voor hen die in het landsbestuur een taak hebben, maar ook in gewestelijke en gemeentelijke besturen komen deze zaken aan de orde. Ook binnen de politieke partijen en in de kring van de kerkelijke gemeente moeten we er mee bezig zijn. (Vraag: zijn we ons dat bewust? Beseffen we dat de samenstelling van onze gemeenten zal wijzigen en wat dit betekent voor de pastorale zorg?)

Het rapport geeft ons veel basisinformatie en komt ook met zinnige

aanbevelingen. Op enkele aspecten wil ik terloops ingaan.

Vergrijzing is geen probleem, mag dit niet worden als we letten op het perspectief dat de ouderen biedt en de vele taken, die de ouderen zullen kunnen vervullen (21). Ik zou daar bij willen aantekenen: indien ze zich dan ook maar tijdig vóór de pensioengerechtigde leeftijd bezinnen op wát ze daarna ter hand kunnen nemen.

Ouderdom, zo lees ik verder, is geen probleem (23), zeker niet als de oudere een volwaardige, zoveel mogelijk zelfstandige, maar ook geïntegreerde plaats in de samenleving kan innemen. Weliswaar hebben ze daarbij specifieke aandacht en zorg nodig. Het is ook zaak dat tijdig goede verzekeringen afgesloten worden om de ouderen onafhankelijk te doen leven.

Zorg, zoals voorheen gegeven werd, waarin de kinderen hun ouders in huis en/of gezin opnamen, tref je weinig meer aan. Dat kan momenteel ook niet. De behuizing leent er zich niet voor, we zijn ook ontgroeid aan dat samenleven van oud en jong, waaraan ook voorheen aanzienlijke bezwaren verbonden waren. De samenleving heeft nu die zorg overgenomen, dan wel behoort die over te nemen. Vrijwilligerswerk kan veel baat geven en mantelzorg dient gestimuleerd te worden (in een groep elkaar helpen).

Waar de ouderdom met gebreken komt, zal voor voldoende plaatsruimte in verpleeghuizen en bejaardenoorden zorggedragen dienen te worden. Bijzondere aandacht behoren we te geven aan de identiteit van deze huizen. Het overheidsstreven neigt ernaar alles 'algemeen' te maken, waardoor het christelijk karakter van de verpleeg- en verzorgingshuizen aangetast wordt en eerlang verloren dreigt te gaan.

Dat is voor de ouderen moeilijk te verteren. Ze gevoelen zich dan niet thuis, hoe aardig het verzorgend personeel ook is, hoe verkeer met mensen-van-buiten-de-kerk ook aantrekkelijke kanten kan hebben. De zorg voor de ouderen – en daarvan is nog maar weinig ter sprake gekomen, het probleem is omvangrijker dan ik hier kan aangeven – kost veel geld, maar in de politieke opstelling voor langere termijn moet dit geld er komen en dat kan ook, zo heeft men berekend. Dat kan zeker als er enige economische groei is. Het boekje geeft aandacht aan veel aspecten van het ouder worden. En gelukkig in positieve zin. Het is geschreven vanuit de taak, die de gemeenschap t.a.v. de ouderen heeft en het is ook stimulerend voor die ouderen zelf. Je kunt het zó aan hen in handen geven. In die zin is het van meer betekenis dan het boekje 'Als maar ouder worden', dat onlangs in deze kolommen besproken werd.

C. van Dijk, Utrecht

De Cirkel en het Kruis

Drs. P.J. van Kampen. De Cirkel en het Kruis; New Age-denken en Christelijk geloof. 158 blz. Uitg. Kok, Kampen 1989 f 24,50.

De auteur van dit boek is geen onbekende voor de lezers van Opbouw. In meerdere artikelen(reeksen) hebben ze net als de studenten van de Reformatorische Bijbelschool kunnen profiteren van zijn brede kerkhistorische en cultureel georiënteerde belangstelling. Ook dit boek – een kritische verkenning van een opkomende tijdgeest – doet de schrijver kennen als iemand die gedegen kennis van historische achtergronden en actuele stromingen paart aan een in alle bescheidenheid helder oordeel.

Onder de welgekozen titel 'De Cirkel en het Kruis' wordt een beeld getekend van een levensbeschouwing in wording, waarin elementen uit oosterse religies, uit antroposofisch en theosofisch denken, uit occultisch en feministisch gedachtengoed samenvloeien. Een levensbeschouwing die appelleert op het onbehagen over een wereld waarin door grootschalige techniek en economie weliswaar welvaart maar geen welzijn is gebracht. Zoals in het begin van de vorige eeuw tegen het kille rationalisme van de Verlichting de reactie van de Romantiek opkwam en de tijdgeest bepaalde, zo nu de New Age-beweging als reactie op een samenleving beheerst door geloof in de heilbrengende kracht van wetenschap, techniek en organisatie.

Van Kampen geeft in zijn boek een tekening van een aantal tendenzen in de westerse cultuur van de laatste eeuwen die geleid hebben tot wat Capra – een prominent woordvoerder van New Age – omschrijft als een gefragmenteerde samenleving, waarin de samenhang van mens en natuur, van mens en medemens, van lichaam en geest is verbroken. New Age zoekt naar een nieuwe integratie, naar heelheid. De bronnen waaruit men in New Age-kringen geneeskraft wil putten worden in een aantal hoofdstukken, telkens voorafgegaan door karakteristieke citaten uit relevante literatuur, op boeiende wijze getekend; pantheïstische oosterse religies met hun cyclische geschiedenisopvatting, de moeder-aarde-idee met alle magische connotaties ervan, de theosofie, tendenzen in de moderne fysica en de geneeskunde zowel als in de vrouwen- en milieubeweging. Een conglomeraat van ideeën dat een geestelijk klimaat wil vormen waarin de mens in harmonie met de kosmische krachten ontspannen een betere toekomst tegemoet kan gaan. Veel waartegen New Age zich keert, de aantasting van het milieu, een

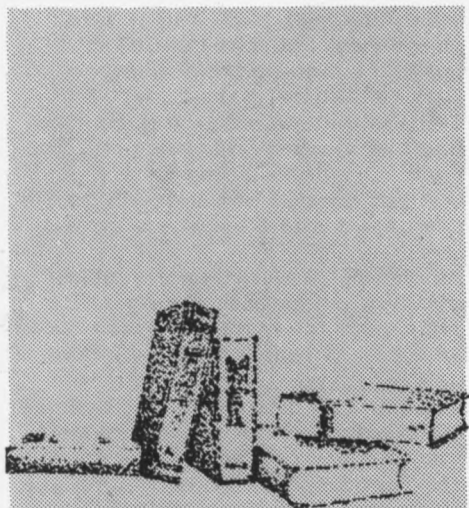
materialistisch groei-geloof gericht op individualistische behoeftenbevrediging, een op beheersing gerichte wetenschap die voor het diepst eigene van de mens geen oog heeft, verontrust ook christenen. In mystiek-getinte Rooms-Katholieke kringen valt dan ook soms duidelijke sympathie voor New Age te constateren.

Zo niet bij Van Kampen. Naast kritische vragen met betrekking tot Capra's verbinden van moderne fysica en oosterse religie geeft hij in een heldere, bijbelse stellingname ten opzichte van de verleidende geesten die in New Age aan het woord komen een krachtig getuigenis van onze christelijke heilsverwachting: de komst van onze Heer Jezus Christus als voltooiing van de geschiedenis en een nieuw begin. Niet een New Age, een nieuw tijdperk in een eindeloze kosmische cirkelgang waarin de mens in een pantheïstisch al opgaat brengt heil, maar het kruis en de opstanding van onze Heiland zijn het vaste fundament waarop we ons leven hier en nu mogen bouwen en vanwaar we het uitzicht hebben op een nieuwe aarde, waar we in een nieuwe eeuw als nieuwe mensen onze bestemming vinden.

'De Cirkel en het Kruis' is een goede gids voor wie in een breed gebied van hedendaagse stromingen de geesten wil beproeven. Het kome in handen van velen die bewust of argeloos bij de strijd der geesten betrokken zijn.

ADMINISTRATIE WEGENS VAKANTIE GESLOTEN VAN

2 september
tot
23 september.

Boekbespreking

H. Algra, Den Helder

Levensverhalen

Drs. R.R. Ganzevoort: 'Levensverhalen'... Een verkennig in hermeneutisch crisispastoraat. Uitgave: Voorhoeve, Den Haag, serie 'Pastorale Handreiking' nummer 68; 115 blz.; prijs f. 18,90.

In de theologie is de 'hermeneutiek' een begrip. Minder bekend is dat binnen de psychologie een stroming bestaat die zich 'hermeneutisch' noemt. Deze stroming wijst het denken vanuit een bepaald van tevoren opgesteld denkkader van de hand (bv. vanuit de psycho-analyse of vanuit de gedragstherapie). Men probeert door nauwgezet naar de ander te luisteren zijn unieke levensverhaal tot zijn recht te laten komen.

Mensen die plotseling geconfronteerd raken met een eigen handicap zullen het beeld dat zij hadden van hun toekomst moeten bijstellen. Een stoornis die ernstige gevolgen heeft voor de patiënt is de dwarslesie (die kan ontstaan door bv. een duik in ondiep water). Men raakt groten-deels verlamd en daarmee ook sterk afhankelijk. Drs. R.R. Ganzevoort (predikant van de Nederlands gereformeerde Kerken van Zaanstreek-Centrum en Alkmaar) heeft in het kader van zijn doktoraal-studie onderzoek gedaan met betrekking tot de vraag hoe dwarslesiepatiënten hun crisis verwerken. Dit onderzoek is nu in de serie 'Pastorale Handreiking' in boekvorm verschenen en daarmee voor een breder publiek toegankelijk.

Tijdens zijn onderzoek heeft Ganzevoort 5 dwarslesiepatiënten hun levensverhaal laten vertellen. Centraal stond daarbij de crisis die zij hadden meegemaakt. Die crisis betekende dat zij zich opnieuw op de

toekomst moesten oriënteren. De hypothese zoals Ganzevoort deze heeft geformuleerd luidt als volgt: „Als een mens in een crisis komt, dan betekent dat dat zijn geldende levensverhaal of interpretatiekader niet meer als kloppend of zingevend wordt ervaren, en hij/zij zal dan ook proberen een (her)nieuwd interpretatiekader op te bouwen door middel van nieuwe (eventueel sluimerende) oriëntaties” (p. 75). Uit het onderzoek komt herhaaldelijk naar voren dat de voorgeschiedenis van de patiënt een belangrijke rol speelt bij het vinden van deze nieuwe oriëntaties (de zingeving van het leven).

Wat is de rol van de pastor in dit geheel? Ganzevoort wijdt het laatste hoofdstuk van zijn boek aan het pastoraat.

Hij definieert de pastorale relatie als „een persoonlijke relatie waarin de partners zich ten doel stellen voor Gods aangezicht samen intensief bezig te zijn met het herinterpreteren van de situatie, met het doel om te komen tot een nieuw verstaan van het leven van een of meer partners in deze relatie” (p. 89). Het is belangrijk te letten op de wijze waarop het verhaal verteld wordt, de auteur geeft hierbij een aantal aandachtspunten aan.

'Levensverhalen' is een bewerking van de doktoraalskriptie van Ganzevoort; dat verklaart waarschijnlijk de systematische opbouw. Die opbouw heeft echter als nadeel dat de hermeneutische methode niet voldoende tot uiting komt. De levensverhalen van de 5 dwarslesiepatiënten raken 'verbrokkeld' door de systematische opzet in de richting van een hypothese. Het persoonlijke karakter (dat is juist een kenmerk van de hermeneutiek) komt daardoor niet goed uit de verf. Dat is jammer want de methode verdient zeker de aandacht van een breder lezerspubliek. Omdat Ganzevoort elders al heeft aangetoond over een zeer vaardige pen en een boeiende schrijfstijl te beschikken, heb ik de indruk dat het boek (zonder wetenschappelijke pretentie) in meer 'verhalende' vorm de methode beter tot zijn recht zou hebben doen komen. Ondanks bovengenoemd bezwaar biedt 'Levensverhalen' veel belangrijke informatie. Zo heeft Ganzevoort veel literatuurgegevens verzameld en dat maakt op zichzelf 'Levensverhalen' al het lezen waard. En vooral is inzicht in crisis-situaties van groot belang, immers, in het pastoraat wordt men vaak geconfronteerd met mensen die in een crisis verkeren. Uit het boek komt heel nadrukkelijk naar voren dat mensen de ruimte moeten krijgen om hun levensverhaal te 'schrijven'. Wie antwoorden geeft voordat de persoon in kwestie zijn verhaal enigszins heeft kunnen ordenen is bezig zoals de vrienden van Job.

Ganzevoort heeft zich in specifieke

crisis-situaties verdiept, maar de gegevens die hij aanreikt zijn veel breder toepasbaar. Gezien zijn inzicht in het onderwerp en de hem geschonken talenten om voor een breed lezerspubliek te schrijven hoop ik dat het niet bij dit ene boek blijft...